

Martin Heidegger: *Vigiliae* und *Notturmo* (Schwarze Hefte 1952/53–1957)

In: Martin Heidegger: *Gesamtausgabe*. IV. Abteilung: *Hinweise und Aufzeichnungen*. Band 100.

Hrsg. Peter Trawny.

Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann 2020. 303 s.

Zveřejňování Heideggerových „černých notesů“ pokračuje po vydání 99. svazku jeho *Gesamtausgabe*, který měl bytostně pracovní charakter přípravných skic a úvah,¹ publikací skutečně reprezentativního svazku. Obsahuje tři notesy, které Heidegger patrně doopravdy zamýšlel jako svébytná rukopisná „díla“, která by pravděpodobně zachycovala a vyjadřovala to, co on sám pro sebe považoval za podstatné ze svého myšlení. Charakter nově vydaných tří notesů vskutku budí dojem pečlivě promyšleného a sestaveného „kompendia“ toho, co Heidegger považoval ve svém myšlení za nejdůležitější a čím by se mohl prezentovat, ba chlubit.

Podle mínění Petera Trawnyho, vydavatele všech dosavadních „černých notesů“, Heidegger patrně půjčoval právě (nejméně) tyto tři zmíněné notesy svým milenkám, pro což jsou ve dvou notesech důkazy, neboť obsahují věty napsané jinou než Heideggerovou a patrně ženskou rukou.² Pokud se Trawny nemýlí, pak by to ovšem relativizovalo celou dobu deklarovanou „skrytost“ „černých notesů“ a jejich ryze privátní charakter.³ Patrně nebyly „notesy“ jako „notesy“ a v některých případech se snad opravdu jednalo o Heideggerovu formu (sebe)reprezentace či (sebe)stylizace. Pak by byla plauzibilní i teze některých interpretů, že „černé notesy“ patří na konec Heideggerových sebraných spisů jakožto vskutku „highlights“ a jako projev toho, co si z jeho díla máme odnést. *Kdyby* tomu mělo být opravdu *takto*, pak to vzhledem k celku všech „černých notesů“ věru není lichotivé. Zároveň vzniká z časového hlediska lakuna, protože předchozí „černé notesy“ končí rokem 1950, zatímco nově publikované jsou hned na první straně notesu nazvaného *Vigiliae I* přesně datovány údajem 1952/53.⁴

Ohledně titulu této porce „černých notesů“ je Heidegger neobyčejně explicitní. Titul *Vigiliae* pro něj znamená „bdělost – zahalení těch, kdo si jsou vědomi a kdo se brání“, které „náleží ke *spatřen*í a je hlubší a odehrává se mnohem bytostněji nežli

1 Podrobněji viz recenzi: Novák, A., Martin Heidegger: Vier Hefte I–II (Schwarze Hefte 1947–1950) In: Martin Heidegger: *Gesamtausgabe*. IV. Abteilung: *Hinweise und Aufzeichnungen*. Band 99. Hrsg. Peter Trawny. Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann 2019. VI + 190 s. *Filosofický časopis*, 68, 2020, č. 2, s. 308–311.

2 Heidegger, M., *Vigiliae* und *Notturmo* (Schwarze Hefte 1948/49–1950). In: *týž*, *Gesamtausgabe*. IV. Abteilung: *Hinweise und Aufzeichnungen*. Band 100. Hrsg. Peter Trawny. Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann 2020, s. 110 a s. 178. K tomu viz vydavatelovu poznámku tamtéž, s. 302.

3 Tamtéž, s. 297.

4 Tamtéž, s. 5.

5 Něm. Ereignis.

zřeknutí,⁶ které přebývá v metafyzice“.⁷ Myšlení jakožto bdělost vůči „záležitosti [Heideggerova] myšlení“⁸ znamená tedy *ustavičný zácvik* do pozornosti vůči tomu, jak nás oslovuje a jak se nás (do)tyká událost spatření pravdy bytí. Z tohoto základního předpokladu pak Heidegger vyvozuje dvě signifikantní upřesňující poznámky týkající se povahy (svého) všímavě pozorného myšlení coby zácviku: „1. že takovéto myšlení zkouší být vždy a všude jakožto *před-běžné*; / 2. že v této osvojené předběžnosti je ukotvena neustále původní sebekritika.“⁹ S tím se však koneckonců poji konsekvence, že *takovéto* myšlení je v principu nepřenositelné: „Dlouhodobá zkušenost, která ukazuje stále zřetelněji, že mé spisy jsou naprosto nepřeložitelné.“¹⁰

Jestliže má ovšem myšlení spočívat ve sdělení a rozmluvě, nediskvalifikuje se tím Heidegger principiálně z filosofické diskuse? Zrodila-li se filosofie na veřejném prostranství starořecké *agory* a formovala-li se ve formě rozpravy a konfrontace, jakou *filosofickou* signifikanci mají mít v tajnosti držené soukromé úvahy, jež samy sebe deklarují jako nesdělitelné, nepřenositelné a nepřeložitelné? Z Heideggerovy sebekritické předběžnosti pak rovněž vyplývá, že jeho myšlení není v žádném případě zaměřeno na prezentování „výsledků“ či nějakého „díla“, nýbrž je ustavičně v pohybu, stále „na cestě“. Heidegger tedy zásadně nechce prezentovat žádnou nauku fixovanou do podoby díla, nehodlá u ničeho spočinout, *a tak skončit*.

Proto se také v jeho úvahách objevují neustále nové pokusy o myšlení a vyslovení „záležitosti (jeho) myšlení“, k nimž se ve třech právě vydaných notesech připojuje jakožto bezmála privilegované označení „Ver-Hältnis“, vyjadřované také zhusta jen zkratkou „V.-H.“ (česky snad za-držení), kterou v prvním notesu Heidegger vymezuje následovně: „Za-držení je zdrženlivé upírání z usebraně shromažďujícího (u)-chování (tajnost) *laskavosti*. Ve značce V.-H.¹¹ se ukrývají pokyny do mnoholicného *V² – a* do péče *laskavosti – do tajnosti – v původně-patřícím smyslu*.“¹³

Zdrženlivost¹⁴ náležela již v rukopise *Beiträge zur Philosophie (Vom Ereignis)* z let 1936–1938 ke třem původním základním naladěním,¹⁵ mezi nimiž navíc zastávala

6 Nēm. Verzicht.

7 Tamtéž, s. 9. Titul *Notturmo* nicméně tímto způsobem vymezen není.

8 Nēm. Sache des Denkens.

9 Tamtéž, s. 55.

10 Tamtéž, s. 249. To doplňuje na s. 289 podobný povzdech: „Příšerným smyslem překládání je nechat zakusit nepřeložitelnost určité řeči. Co se v tom tají?“ NB. Má to tedy znamenat, že máme rezignovat na snahu překládat Heideggerovy, ba vlastně jakékoli filosofické spisy?

11 V pokusu o – jak zaznělo výše – z principu nepřeložitelný český „převod“ tedy spíše snad „z.-d.“.

12 V pokusu o (z principu nepřeložitelný) český „převod“ tedy spíše „z“.

13 Tamtéž, s. 20.

14 Nēm. Verhaltenheit.

15 Nēm. Grundstimmungen. NB. Kromě „zdrženlivosti“ k nim náleželo předcházející „zděšení“ (totiž z „opuštěnosti jsoucna bytím“) a výsledný „ostych“ (něm. Scheu). Zdrženlivost představovala jejich centrum a střed, kolem kterého se ostatní základní naladění koncentrovala a otáčela jako ve veřejích. Výkladově srov. Novák, A., *Základní nálady jako základní dění lidské existence*. In: Nitsche, M. – Sousedík, P. – Šimsa, M. (eds.), *Schizma filosofie 20. století*. Praha, Filosofía–Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem 2005, s. 205–217.

privilegovanou pozici. Právilo se tam o ní, že „je stylem začátečního myšlení jedi- ně proto, že se musí stát stylem nadcházejícího lidského bytí založeného v bytí-tu, tzn. <protože> toto založení nese a pronikavě ladí. / Zdrženlivost – jakožto styl – sebestjota zakládající směrodatnosti a zvládnutí vzteklé zloby pobytu. Ona určuje styl, jelikož je *základním naladěním*. / [...] Ona je základním naladěním, jelikož ladí vypátrání základu bytí-tu, spatření, a tím založení bytí-tu. / Zdrženlivost je nejsil- nější a zároveň nejjemnější připraveností pobytu ke s-patření, vržeností do oprav- dového zastavení v pravdě o *obratu ve spatření* (srov. Poslední bůh). Jedině zdržen- livosti se týká panování posledního Boha; zdrženlivost zjedná poslednímu Bohu i <jeho> panování *veliké ticho*. / Zdrženlivost naladí každý zakládající okamžik ur- čité skryše pravdy v nadcházejícím pobytu člověka. Tyto v bytí-tu založené dějiny jsou skrytými dějinami velkého ticha. Jedině v něm může nějaký národ ještě *být*. / Tato zdrženlivost výhradně dokáže usebrat lidskou bytost i lidské shromáždění do sebe, tzn. do určení jejich úlohy: stvrzení posledního Boha.“

Zdrženlivost je zároveň zadržáním člověka ve světlině pravdy bytí, v události spatření pravdy bytí, ze které a ve které se člověk promění z komunikujícího zvíře- te v „bytí-tu“. Zdrženlivost je tedy lidskou odpovědí na ono v úvodu zmíněné zasa- žení a (do)týkáni se událostí spatření, ze které a ve které se pro Heideggera usku- tečňuje nejen filosofické myšlení, ale i umělecká tvorba, politický čin, religiózní zkušenost oběti nebo akt lásky. „Za-držení“ se tedy zdá být celkovým vyslovením události spatření, během které bytí zasahuje člověka – a ten ve své a díky své „bdě- losti“ (*vigil*) *zadrží* svou naučenou a přivtělenou subjektivitu hnanou principem představování a vůle k moci a *zdrží* se v dotekem či zasažením otevřené světlině události spatření pravdy bytí, aby proměnil sebe v bytí-tu a uschoval spatření bytí do myšlení, uměleckého díla, státnického aktu, religiózní zkušenosti, či aktu lásky.

Tyto závěry vedou Heideggera k tomu, že věnuje stále více pozornosti otevírají- cí se „dimenzi“ (resp. tomu, co nazývá „mezi“¹⁶) vzájemného spatření pravdy bytí a člověka, kterou uchopuje a vyjadřuje řeckým slovem *alétheia*. V období po druhé světové válce právě tuto dimenzi stále intenzivněji považuje za záležitost (svého) myšlení. Zejména notes *Notturmo* je pak jasným svědectvím tohoto příklonu k pro- myšlení události neskrytosti, kterou Heidegger soustavně tematizuje ve svých zá- piscích. Již pro něj neplatí předpoklad, že smysl bytí máme promýšlet z času či ja- kožto časovost. Nyní vychází z teze, že dokonce i čas je třeba uvažovat z události spatření neskrytosti.¹⁷ Z události spatření neskrytosti se odehrávající bytnost času pak Heidegger označuje jakožto blízkost,¹⁸ samotné „za-držení“ jakožto prostotu součteví.¹⁹ Podle našeho názoru lze tedy oprávněně konstatovat, že Heidegger si

16 Nēm. das Zwischen.

17 Viz Heidegger, M., *Vigiliae und Notturmo* (Schwarze Hefte 1948/49–1950), c.d., s. 265.

18 Nēm. Nähe. Tamtéž, s. 273.

19 Nēm. Einfalt des Geviertes. Tamtéž, s. 275.

v právě vydaných třech „černých notesech“ skicuje základní nárys svého nejpozdějšího myšlení, známého pod označením „topologie bytí“.

Ve srovnání se všemi doposud publikovanými „černými notesy“ je jejich nově vydaná porce rozhodně nejzřetelněji a nejsystematičtěji rozpracována a zformulována, takže je možné studovat soustavné bloky úvah, a nikoli jen disparátní poznámky, které se Heideggerovi honily hlavou. Stý svazek Heideggerových Sebraných spisů je tedy opravdovým a skutečně *relevantním* příspěvkem ke sdílené filosofické *diskusi*. Skýtá totiž paradoxně mnoho podnětů a materiálů k vedení této diskuse, ačkoliv se jí Heidegger v podobě zatajovaných, soukromých „černých notesů“ cíleně, vědomě a dobrovolně zřekl.

Aleš Novák

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
Ales.Novak@fhs.cuni.cz